

Csepei Réka

Háború és béke – Törésvonalak az Európai Unió politikáján belül

A közel három éve tartó ukrajnai háború egyre inkább beárnyékolja az Európai Unió külpolitikáját, fokozatosan leépítve annak már amúgy is igen törékeny egységét. Ráadásul olyan időszakban, amikor az EU mind gazdasági szempontból, mind a szuverenitás vagy akár a védelem tekintetében igencsak nagy nehézségekkel küzd.

Mára már mindenki számára világossá vált, hogy a felgyorsuló és intenzitásában felerősödött ukrajnai háború fordulóponthoz érkezett. Valamennyi fél (és ebbe természetesen az EU is beleértendő) belefáradt a véget nem érő konfliktusba, és az egymásra mutogatást talán konkrét akciók válthatják fel. Minden jel szerint eljött tehát az idő, hogy a „támogatás minden áron” politikáját árnyaltabb, az EU jövőjére nézve is megnyugtatóbb stratégia váltsa fel.

Igen ám, de létezik-e ilyen stratégia az unión belül? Az EU mintha valósággal megbénult volna: mintha a két és fél év alatt „jól bevált” diskurzusát nem tudná mire átváltani. Azt a benyomást kelti, hogy voltaképpen nem tudja, hogyan viselkedjen ebben a helyzetben, és saját érdekeit sem képes definiálni, illetve azt sem, hogy mily módon, és főként milyen konkrét eszközökkel fogja majd megvédeni ezeket az érdekeit, ráadásul Ukrajna érdekeivel együtt.

Az ukrán–orosz háború diplomáciai fordulóponthoz érkezett

Az elmúlt néhány hétben a diplomácia is megmozdult. A „megvédjük Ukrajnát mindenáron” szlogen megfakult, egyrészt a gazdasági nyomás, másrészt a közvélemény fásultságának hatására. Ehhez természetesen harmadik meghatározó elemként csatlakozik Donald Trump megválasztása, aki január végén elfoglalja elnöki pozícióját, és ígérete szerint igen rövid időn belül véget vet a konfliktusnak. Az EU (legalábbis az Ukrajnát mind ez idáig szinte feltétel nélkül támogató része) egy 24 óra alatt lerendezett Trump–Putyin-megállapodástól és különösen ennek következményeitől fél, mondván: ez nem old meg majd semmit, legjobb esetben is csak tűzszünethez vezethet. Nyilvánvalóvá vált, hogy Putyin csak Trumpgal hajlandó tárgyalni, ezzel is érzékeltetni kívánja

az EU-val szembeni megvetését.¹ Erre példa Olaf Scholz egyszemélyes akciója is, azaz az a Putyinnal folytatott egyórás telefonbeszélgetése, amely többek szerint (így Volodimir Zelenszkij szerint is) csak olaj volt a tűzre.² A német kancellár „partizánakcióját” a franciák sem nézték jó szemmel, mondván: Emmanuel Macron elnök megkérdése és bevonása nélkül lépett (mindazok után, hogy Orbán Viktort hasonló akciójáért súlyos kritikával illették).³

Számos elemző szerint Putyin célja továbbra is Ukrajna alávetése, illetve ezzel párhuzamosan a transzatlanti megegyezés felrúgása. Jelenleg úgy tűnik, mintha Európa satuba lenne szorítva, egyik oldalról Putyin, a másiktól pedig Trump szorításában. Most már az ukránok is tárgyaláskészséget mutatnak, az orosz annexió elismerése nélkül, de az elfoglalt területeken lévő orosz jelenlét elfogadásával, diplomáciai tárgyalások formájában, a NATO védelmét kérve.⁴ Mindehhez a horizontális eszkaláció is hozzájárul: nemcsak Ukrajnában folynak az események, hanem a Baltikumban is, szabotázs formájában, illetve a kibertérben, információs háború formájában.

Mindemellett nem szabad szem elől tévesztenünk azt sem, hogy az ukrán–orosz háború esetében nem csupán geopolitikai konfliktusról van szó, hanem súlyos gazdasági következményekkel járó eseményről. Az ez év elején számos tagállamban tömegesen az utcára vonuló gazdák ismét drasztikus fellépéssel fenyegetnek. A mezőgazdasági szektor válsága mellett az energiaárak eddig soha nem látott módon emelkednek.

Az európai reakciók sokfélesége

Az elmúlt hetekben-hónapokban az egyre eszkalálódó háborús konfliktus tehát új dimenzióba érkezett, aminek következtében számos országban valóságos pánikreakciók alakultak ki. Az észak-koreai katonák részvétele, illetve az orosz atomfegyver-bevetés tetten érhető felülvizsgálata jelentette a legfontosabb fordulópontot.

Az ukrán–orosz konfliktus kiterjedése az eltelt időszak több országban megtartott választásaira is hatással volt: az orosz interferencia gyanúja Moldovában és Georgiában is felmerült, illetve tetten érhető volt. A romániai

¹ FAULCONBRIDGE 2024.

² CNN Staff 2024.

³ EL JABRI 2024.

⁴ NEWS WIRES 2024.

elnökválasztás első fordulójának meglepetéseredménye is kapcsolható jelen témánkhoz. Az eddig szinte ismeretlen, TikTokon kampányoló Călin Georgescu végzett az első helyen, a szavazatok közel 23%-ával, ami után kaotikus helyzet alakult ki a román belpolitikában. Georgescu nyíltan hivatkozik Putyinra és ellenzi az ukránok katonai támogatását, hangoztatván, hogy „a románok is békét akarnak”. Mindemellett megkérdőjelezi a NATO-t is, holott több mint 5000 NATO-katona tartózkodik az országban. Megkérdőjeleződik-e ezzel a nem várt fordulattal a románok „eurofíliája”? A román alkotmánybíróság ugyan elhalasztotta az első forduló eredményeinek érvényesítését, és a második forduló kimenetele még természetesen nem ismert, az egyértelműen a rendszer elleni voksolás a román lakosság elégedetlenségének mértékét jelzi. Ez a helyzet még inkább meggyengítheti a már amúgy is törékeny európai egységet.

Norvégia, Svédország és Finnország megkezdte a háborús készültséget, miután Biden elnök novemberben engedélyezte az ukránoknak az orosz területek rakétázását. A *Mi a teendő egy háború kitörése esetén?* elnevezésű brosúra a víz, a konzervek és a gyógyszerek beszerzését és tárolását írja elő.⁵ A németek „bunkerterve” pedig ugyan valamelyest szürrealistának tűnik, mégis jól tükrözi a háborús eszkaláció mértékét, illetve az arra adott reakciókat.⁶

Orbán Viktor és Robert Fico egyértelműen elítélte Joe Biden döntését, miszerint Ukrajna amerikai nagy hatótávolságú rakétákat vethet be Oroszország ellen (amit a francia sajtó „természetesen” azon nyomban Kreml-párti pozíciónak titulált). Az egyes nyugati médiumok által „trumpistának”⁷ és ezzel párhuzamosan „orospártinak” nevezett tagországok (így Magyarország, Szlovákia vagy Hollandia) a fősodratú állásponttól eltérő politikát folytatnak, „elnyerve” ezzel a „megosztók” szerepét. Ezek szerint az elemzők szerint két Európa rajzolódik ki: az EU demokratikus alapelveit kitartóan védelmébe vevő „egységes tömb” és az Orbán-féle illiberális áramlat követői, akik ily módon megoszthatják Európát. A háború elutasításának érve ily módon mint egyfajta negatív magatartás jelenik meg több elemzésben is. Ezzel egy időben egyre többen ismerik el, így a fősodratú médiában is, hogy a konfliktus igazi nyertese bizony az Amerikai Egyesült Államok lehet, amelynek régi-új elnöke nemcsak, hogy az egyedüli tárgyalóképes partner Putyin számára, hanem még a fegyvereit is el fogja tudni adni a vén kontinensnek a háborút követően, és természetesen jó áron.

⁵ ROBERT 2024.

⁶ VIGNAUD 2024.

⁷ MERCHET 2024.

Az EU számára nemcsak Ukrajna biztonságáról, hanem Európa biztonságáról is szó van. E szerint a (láthatólag egyre kevésbé) domináns álláspont szerint *mutatis mutandis*, ha Ukrajna nem élvez védelmet, Putyin nem fog itt megállni, hanem a várható tűzszünetet kihasználva újabb destabilizációs lépéseket tesz majd. Ettől a fajta értelmezéstől pedig már csak egy lépés az újabb hidegháború előrevetítése.

Disszonancia a közel-keleti konfliktus esetében is

Hasonló törésvonalakat figyelhetünk meg az EU-n belül a közel-keleti konfliktust illetően egyaránt. November 19-én a Nemzetközi Büntetőbíróság (ICC) Benjamin Netanjahu és Joáv Galant, a nemrégiben leváltott izraeli védelmi miniszter ellen hozott ítéletet, amelyben háborús bűnökkel vádolja a két izraeli vezetőt.⁸ Azonban a Nemzetközi Büntetőbíróság döntésére leadott reakciók esetében sem beszélhetünk egységes európai álláspontról.⁹ Míg az európai diplomácia immáron csak volt vezetője, Josep Borrell megerősíti, hogy a háborús bűnök ügyében eljáró legfelsőbb bíróság döntését be kell tartani, Orbán Viktor az ítéletet egyenesen cinikusként kvalifikálta, és meghívta az izraeli államfőt Magyarországra. E két, egymással szöges ellentétben álló álláspont között a többi tagország reakcióit illetően számtalan árnyalatot találunk: így a német külügyminiszter, Annalena Baerbock bejelentette, hogy „vizsgálják” az ítéletet, francia kollégája, Jean-Noël Barrot mentelmi jogról beszélt, amennyiben Netanjahu Franciaországba jönne.¹⁰ Az osztrák külügyminiszter pedig egyenesen „nevetségesnek” nevezte az elfogatóparancsot.

Beszélhetünk-e még egységes európai fellépésről? Akár azt a kissé ironikus kérdést is feltehetnénk magunknak, hogy vajon „kit hívhatna fel” Donald Trump az EU-n belül, hogy a nemzetközi helyzetről beszélgessen. Minden jel arra mutat, hogy az EU immáron nem mint komoly geopolitikai partner jelenik meg a nemzetközi diplomácia porondján. Jogosan merülhet fel bennünk a kérdés: mi az a kohéziós erő, ami az európai egységet még hitelesen összekovácsolhatja?

⁸ Netanyahu's Arrest Sought by International Criminal Court 2024.

⁹ PATERNOSTER-DOM 2024.

¹⁰ FRADE 2024.

És melyek a lehetséges perspektívák?

A volt észt (és itt nem szükséges az erős szimbolikus jelentést külön kiemel-nünk, amely a diplomácia szerves része) miniszterelnök asszony, Kaja Kallas december 1-jén vette át az európai diplomácia vezetését. És még ennél is szim-bolikusabb az, hogy az új külügyminiszter asszony első útja Kijevbe vezetett.¹¹ A leköszönő Josep Borrell sajnálatának adott hangot, miszerint az EU nem tudott még több segítséget nyújtani Ukrajnának az ő diplomáciai vezetése alatt. Kaja Kallas hangsúlyozta, hogy „mindenki békét akar, de nem Ukrajna rovására, azaz az egyedüli orosz érdekek szerint”.

A béke szó az ukrán–orosz háború árnyékában szemmel láthatólag külön-böző hangsúlyokat, illetve értelmezéseket kapott. Engedtessék itt még azt megjegyezni, hogy minden valószínűség szerint akkor lehetne igazán boldog a világ, ha a háború szó tűnne mindannyiunk számára annyira feledésbe, hogy már pozitív tartalmat asszociálnánk hozzá, csakúgy, mint Örkény egyik egy-percesében.

2024. december 2.

Felhasznált irodalom

- CNN Staff (2024): Zelensky Accuses German Chancellor of Opening ‘Pandora’s Box’ with Putin. *CNN*, 2024. november 15. Online: <https://edition.cnn.com/2024/11/15/europe/germany-scholz-russia-putin-call-ukraine-intl-latam/index.html>
- EL JABRI, Anissa (2024): Russie: en visite à Moscou, Orban se présente en «faiseur de paix», Poutine campe sur ses positions. *RFI*, 2024. július 5. Online: www.rfi.fr/fr/europe/20240705-russie-en-visite-%C3%A0-moscou-orban-se-pr%C3%A9sente-en-faiseur-de-paix-poutine-campe-sur-ses-positions
- FAULCONBRIDGE, Guy (2024): Exclusive: Putin, Ascendant in Ukraine, Eyes Contours of a Trump Peace Deal. *Reuters*, 2024. november 20. Online: www.reuters.com/world/europe/putin-as-cendant-ukraine-eyes-contours-trump-peace-deal-2024-11-20/
- FRADE, Hélène (2024): Paris et l’immunité de Netanyahu: «Un marché diplomatique». *France 24*, 2024. november 28. Online: www.france24.com/fr/%C3%A9missions/dans-la-pres-se/20241128-d%C3%A9claration-fran%C3%A7aise-sur-l-immunit%C3%A9-de-netanya-hou-un-march%C3%A9-diplomatique
- HírKlikk (2024): Romániai választások – Az alkotmánybíróság elhalasztotta az első forduló eredményeinek érvényesítését. *HírKlikk*, 2024. november 30. Online: <https://hirklikk.hu/kozelet/romaniai-valasztasok-az-alkotmanybirosag-elhalasztotta-az-első-fordulo-ered-menyneinek-ervenyesiteset/440442>

¹¹ Les Echos 2024.

- Les Echos (2024): Europe : Kaja Kallas et Antonio Costa entament leur mandat par une visite à Kiev. *Les Echos*, 2024. december 1. Online: www.lesechos.fr/monde/europe/europe-kaja-kallas-et-antonio-costa-a-kiev-pour-leur-premiere-visite-a-letranger-dans-le-cadre-de-leurs-nouvelles-fonctions-2135036
- MERCHET, Jean-Dominique (2024): Qui est vraiment Viktor Orbán, le plus trumpiste des Européens? *L'Opinion*, 2024. november 6. Online: www.lopinion.fr/international/qui-est-vraiment-viktor-orban-le-plus-trumpiste-des-europeens
- Netanyahu's Arrest Sought by International Criminal Court (2024). *The New York Times*, 2024. november 21. Online: www.nytimes.com/live/2024/11/21/world/israel-netanyahu-hamas-gaza
- NEWS WIRES (2024): Zelensky Suggests NATO Membership Could End 'Hot Stage' of War. *France 24*, 2024. november 30. Online: www.france24.com/en/europe/20241130-zelensky-suggests-nato-membership-could-end-hot-stage-of-war
- ÖRKÉNY István (1968): Nézzünk bizakodva a jövőbe! In ÖRKÉNY István: *Egyperces novellák*. Budapest: Magvető. Online: <https://orkeny-egypercesek.blogspot.com/2012/01/nezzunk-bizakodva-jovobe.html>
- PATERNOSTER, Tamsin – DOM, Evelyn (2024): Les dirigeants européens sont divisés sur le mandat d'arrêt contre Benjamin Netanyahu. *Euronews*, 2024. november 22. Online: <https://fr.euronews.com/2024/11/22/les-dirigeants-europeens-sont-divises-sur-le-mandat-d-arret-contre-benjamin-netanyahu>
- ROBERT, Héloïse (2024): Trois pays européens préparent leurs civils à une possible guerre. *Slate*, 2024. november 18. Online: www.slate.fr/monde/europe-suede-norvege-finlande-pays-nordiques-preparer-civils-guerre-russie-ukraine-conseils-livret-brochure-recommandations-stock-boites-conserves-barres-cereales-soupes-iode-nucleaire-menaces-crises-survie
- VIGNAUD, Juliette (2024): Ce que contient le « plan bunker » lancé par l'Allemagne après les menaces russes. *Le Point*, 2024. november 25. Online: www.lepoint.fr/monde/tensions-avec-la-russie-ce-que-contient-le-plan-bunker-lance-par-l-alle-magne-25-11-2024-2576259_24.php